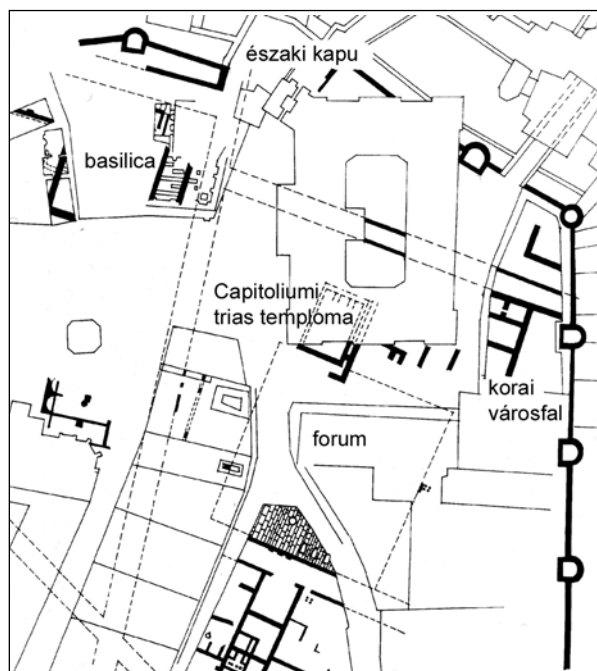


Gömöri János (1944) régész,
a Soproni Múzeum munkatársa.

Gömöri János



Scarbantia központja

FORUM SCARBANTIAE (SCARBANTIA FÓRUMA)

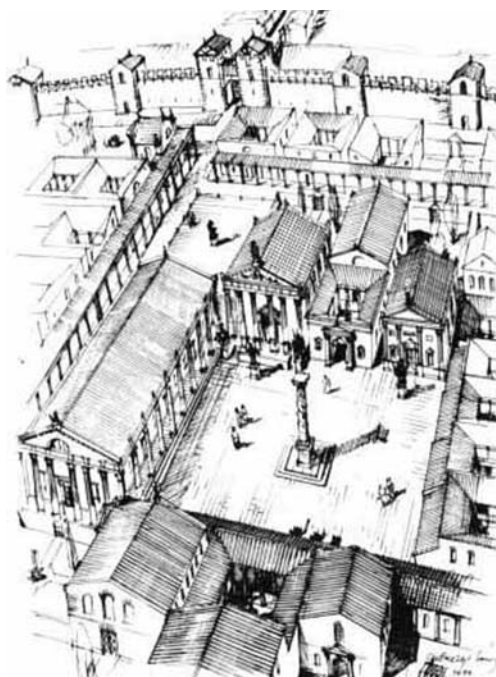
Sopron római kori városelődjének első említése *oppidum Scarbantia Iulia* néven Plinius 50–77 között keletkezett *Historia naturalis* (III. 14.) című munkájában található. Az Ikva- és a Rák-patak között emelkedtek az erődítések nélküli kisváros fa- és vályogházai. A település életében a Flavius császárok idején kezdődött új korszak. Több feliratos kőemlék tanúsága szerint ebben az időben a városi közösség municipiumi rangot kapott, hivatalos neve MVN(icipium) FL(avium) SCARB(antesium) lett. Ezután itáliai minták alapján tervezik meg a város központját. A korábbi síkatorok helyén szabályosan kimért, 5 méter széles, kőburkolatú utakat építenek. A nagyobb városokra jellemző párhuzamos-derékszögű utcarendszert azonban nem alakítanak ki, mert a legősibb utakat eredeti nyomvonalukon építik újjá.

Traianus (98–117) és Hadrianus (117–138) uralkodása alatt teljesen újjáépítik a fórumot. Igaz, részleteiben tipikus itáliai fórumot építettek, amelynek viszont négyszögletes alaprajza inkább a görög *agorát* idézi. A fertőrákosi lajtamészkö lapokkal burkolt tér területe 45x46 méter. Gondosan faragott, nyitott esővíz-elvezető csatorna határolja a teret, amelynek déli oldalán oszlopcsarnok, *porticus* emelkedett, emögött állt a városháza, a *curia*. A tér déli szélén három lovas-szobor alapzata is előkerült. Ezeken valószínűleg császárok életnagyságú bronzszobrai álltak. A fórum 1979–1988 között feltárt déli része megtekinthető az 1994-ben megnyitott FORUM SCARBANTIAE kiállítóhelyen.

A fórum nyugati részét teljes szélességében lezárta egy oszlopcsarnokos pódiumépület, a *basilica*, a törvénykezés háza. Ennek három lépcsőfokú feljáróját – a különböző közműépítések földmunkáinál adódó kutatási lehetőségeket kihasználva – több helyen kiástuk. A tér keleti részét padlófűtéssel ellátott, emeletes épület zárta le.

A fórum északnyugati sarkánál a mai városháza 1894–95. évi építéskor tárta fel Bella Lajos az Antoninus Pius (138–161) idején újjáépített capitoliumi templom maradványait. Akkor találták meg a capitoliumi triász kisázsiai fehérmárványból faragott szobraikat, amelyeket jelenleg a Fabricius-ház kőtárában, Szakál Ernő szobrászrestaurátor szállásában csodálhatnak meg a látogatók.

Miután a 4. század elején, birodalmi staratégiai elvek szerint, a Sirmium (Mitrovica, Szerbia) melletti Bassiana (Petrovce, Szerbia), illetve a Trier melletti Beda (Bitburg, Németország) városfalaihoz hasonlóan a Savaria melletti Scarbantiában is felépítettek egy úti erődöt – a város egy részét városfállal körülvéve – a város fórumától kivezető utakat keleti és nyugati irányban eltorlaszolták. Kaput csak északi és déli irányba építettek. Az északi kapu tornyai a



Rekonstrukciós rajz a fórumról
(Sedlmayr János rajza)

Borostyánkő út részletével a Várostorony melletti védő-épület alatt láthatók. A fórum háztömbjének észak-keleti sarka a római úttal és a városfalakkal a Scarbantia Régészeti Park területén, a Városháza mögött tekinthető meg. A későrómai korban padlófűtéses, *hypocaustum*os helyiségeket emeltek a fórumon, a *curia* mellett. Ugyanitt terrazzó padlójú, de deszkafalú bódékat, valószínűleg üzleteket is építettek. A városfalak mellé is padlófűtéses helyiségeket ragasztottak, a fórum szomszédságában.

Városfalak megépítése után, egy korábbi szentély helyén építették fel a *horreumot*, amely a fórumtól nyugatra, a mai Fő tér területén állott. A *horreum* alaprajzának részlete a tér burkolatában kaviccsal kirakva látható.

Az Új utca–Szent György utca sarkán álló (Új utca 1.) épület alagsorában bemutatott Scarbantia Fóruma kiállítás megtekinthető naponta 8–17 óráig. Pénteken 8–13 óráig. Szombat-vasárnap külön bejelentésre 10–17 óra között (Tel.: 06-20-364-2263). Jegyváltás az AXA Biztosító irodában. Belépődíj 240.- Ft.

„ÉVEZREDEK A BOROSTYÁNKŐ ÚT MELLETT” A Soproni Múzeum régészeti kiállítása

1999. június 21-én nyílt új kiállításunkon egymás mellett szerepelnek az utóbbi két évtizedben feltárt kiemelkedő leletek, gyűjteményünk európai hírű, régi szerzeményeivel. A hét kiállítási terem szinte mindegyikében található olyan régészeti műtárgy, amely meghatározó jelentőségű valamelyik korszak kutatásában, és mint kölcsöntárgy gyakori „vendége” egy-egy európai kitekintésű, nagy külföldi gyűjteményes kiállításnak. Stockholm, Frankfurt, Athén, Milánó, Brescia tárlatain szerepeltek a közelmúltban Sopron környéki leletek. Az új kiállítás vendégkönyvének bejegyzése szerint pedig szinte a „világ minden részéről” érkeznek látogatók Sopronba, akik nem hagyják ki a város legszebb gótikus polgárházában, a középkori városfal mellé épített Fabricius-házban berendezett régészeti múzeum megtekintését sem.



A későrómai városfalra ráépített középkori városfal
(a szerző felvétele)



A városból kivezető Borostyánkő út a későrómai fal által eltorlaszolva (a szerző felvétele)

Korszakonként bemutatjuk azokat a távolsági hatásokat, amelyek meghatározók voltak Sopron és vidéke, a Borostyánkő út melletti települések életében. A kereskedelmi áruk cseréjével terjedő kulturális hatások mellett a fegyveres hódításokkal, népek vándorlásával együtt járó határozott változások is jól nyomon követhetők a kiállított leletanyagban.

Az I. teremben csak dokumentálni kívánjuk kevés, válogatott újkő-kori, rézkori és bronzkori lelettel, hogy Sopron környéke már a Kr. e. 6. évezredben településekkel benépesített vidék volt. Ezután szinte folyamatosnak mondható a Fertő-vidék, az Alpokalja és a Soproni Síkság lakottsága. A későbbi korokból három témára összpontosítottunk: a terem közepén kiállított – a Kr. e. 1000 körüli időszakból származó – hasfalvi (Haschendorf) bronzkorong a dokumentációban mellé helyezett dél-svédországi (Balkákra) másával együtt bizonyítja, hogy a Borostyánkő út már ebben az időben betöltötte kultúraközvetítő szerepét. A második leletcsoportot a még részleteiben közöletlen Sopron-Krautacker lelőhelyen (Jereván városrész alatt) feltárt későbronzkori Urnamezős kultúra (Kr. e. 13–9. század) gazdag sírleleteinek bemutatása jelenti. Végül a Várhely (Burgstall) halomsírjaiban talált Kr. e. 7. századi, plasztikus díszítésű edények, hold-idolok, ékszerek segítségével érzékeltetjük a korai vaskori ember tárgyi kultúráját, amiből az akkori társadalomra és gazdaságra is levonhatók következtetések.

A II. teremben az előbb látottak folytatásaként az európai hírű soproni vaskori urnákat láthatjuk, az edényekre karcolt szövőszék, kocsi, vadászat, áldozati jelenetek, tánc, küzdősport stb. ábrázolásokkal, amelyek megörökítették a 2600 éve itt élt emberek mindennapi életének és ünnepeinek jeleneit. A szomszédos tárlókban a Hallstatt-kori települések feltárásának eredményei tűnnek a látogató szemébe, vaskori ház makettjével, a falvak környezetének (az egy-

kori növényzetnek és állatvilágnak) a rekonstrukciójával. Itt mutattuk be Európa egyik legnagyobb felületen feltárt vaskori települését, a Jereván városrész alatt kiásott kelta falut. Az itteni fazekas kemencékből kikerült pecsételt edények, a legkorábbi magyarországi vaskohó fújtatóéglái mellett a kelta női- illetve férfiviselethez tartozó ékszerek és fegyverek kaptak helyet.

A III. teremben Sopron római kori elődjét mutatjuk be. Ebben a korban hatalmas változások játszódtak le térségünkben is. Új, eddig ismeretlen áruk tömegesen érkeztek erre a vidékre, háttérbe szorítva a léteért még évtizedekig



Szilénosz fej borostyánkőből
(a szerző felvétele)

Szembetűnően megváltozott az építkezési technika is a római korban, az 1. század második felében már Scarbantiaiban is kőházakat kezdtek emelni. Az itt feltárt építészeti töredékeket és faragott köveket pompeii vörösre festett fal előtt állítjuk ki. A Magyarország területéről ismert egyetlen tipikus római fórumot a mai soproni Fő tér közvetlen szomszédságában tártuk fel. A 2. századi *amphitheatrum* és a római kori fürdő ásatásainak eredményeit is bemutatja a kiállítás. A déli scarbantiai temető egyik feltárt részletének rekonstrukciója a különböző temetkezési típusokat ismereti meg a látogatóval. Néhány tárgy külön figyelmet érdemel: így ritkaságnak számít az itt kiállított festett sírkő, vagy a fórum melletti kútban talált fa itatóvályú.

A IV. teremben kiállított leletek a késő római népesség és a beköltözött germán csoportok együttélését dokumentálják. A Diocletianus császár (284–305) uralkodása idején épített scarbantiai útelzáró erőd – a mai soproni belvárost övező városfal középső vonalában – egy birodalmi stratégiai terv részeként jött létre. Az erőd falain belül 568-ig, a langobardok Itáliába költözéséig laktak emberek. A hegykői langobard kori temető gazdag leletanyaga mellett a fertőszentmiklósi kiesebb temető sírmellékleteit és a veszkényi hercegnői temetkezés aranyozott lószerszámvereteit is kiállítottuk. A scarbantiai fórum melletti, ókeresztény ábrázolást őrző padlóéglás helyiségben langobard S-fibulát tárt fel a régészeti kutatás. Ez a lelet egyik bizonyítéka lehet a gradói zsinaton ebben az időben (a langobardok Itáliába vonulásának éveiben) említett scarbantiai püspök, *Vigilius episcopus Scaravatiensis* valódi scarbantiai kötődésének,

vagy legalábbis az itteni keresztény közösségnek. Az avar korban lakatlan, omladozó romváros állt Scarbantia helyén. A magyar honfoglalásig eltelt több mint 300 év alatt a város neve is feledésbe merült.

Az V. teremben az avar kori leletek mellett négy nagy tárlót töltenek meg a 9. század második felére keltezett sopronkőhidai temető sírmellékletei. Külön hangsúlyt kap a 800 körül készült petőházi Cundpald kehely, az avarok keresztény hitre való térítésének emléke. Mellette a nagyjából hasonló korból származó nemeskéri vasolvasztó telep ásatási felméréseit és az egyik restaurált kohót láthatjuk.

A VI. teremben a honfoglalás-kori és Árpád-kori temetők és a gyepűvidék erődítményeinek bemutatása mellett a kereszténység terjedésének emlékeit helyeztük előtérbe. Bemutatjuk a legkorábbi templomok rajzait, vagy fotóit és a várbirtokok szolgálonépeinek leletanyagát, például a soproni „Kovácsi”-hoz tartozó vasolvasztó műhelyt. A szakonyi, röjtökmuzsaji és sopronbánfalvi 10–11. századi temetők közelében kiásott vasolvasztó műhelyek esetleg a fenti közösségek néhány tagjának munkahelyei lehettek.

A VII. terem Sopron középkori régészeti emlékeit és fő műemléki értékeit mutatja be 1277-től, a városi rang elnyerésének idejétől a török-korig és a reformáció kezdetének időszakáig. (A későbbi időszakok története a Stornó-ház kiállításán látható.)

A kiállításról részletes ismertetés olvasható: Gömöri János, „Sopron és környéke a magyar honfoglalás és államalapítás korában. Gondolatok az új állandó régészeti kiállítás kapcsán”: *Soproni Szemle* 51 (2000) 343–373. A római kori erőd Árpád-kori használatát részletesen bemutatja a *Castrum Supron* című, 2002-ben megjelent kötet.

„Évezredek a Borostyánkő út mellett”

A kiállítás főrendezője és a forgatókönyv írója: Gömöri János. Későbronzkori és vaskori rész: Jerem Erzsébet. Az installáció művészeti tervezője: Bánkúti Albin.

A régészeti kiállítás helyszíne: Sopron, Fő tér 6. Fabricius-ház. Nyitva: Októbertől áprilisis naponta 10–14 óráig, májustól szeptemberig naponta 10–18 óráig. Hétfőn zárva. Belépődíj: 400 Ft. Diákoknak és nyugdíjasoknak: 200 Ft.



A capitoliumi triász (a szerző felvétele)